

Menselijke waardigheid en een leefbare aarde

Voorwoord

Stichting Oikos heeft in 2014-2015 gekozen voor een toespitsing van haar werk. Deze is weliswaar aangejaagd door de bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking, maar komt aan de andere kant voort uit de wens onze capaciteiten en middelen zo krachtig en effectief mogelijk in te zetten. En bij die toespitsing hebben wij ons laten leiden door indringende vragen die het hart en de haarvaten van de samenleving raken, zoals de verdeling van de welvaart, klimaatverstoring en het vluchtelingenbeleid. Oikos zet haar expertise in bij de omgang met dergelijke vragen.

Zo presenteert Oikos zich als *levensbeschouwelijk expertiseknooppunt voor maatschappelijke kwesties waarbij de toekomst in het geding is*.

Oikos komt voort uit en is verbonden met een aantal gevestigde maatschappelijke organisaties, met name de kerken en de non-gouvernementele ontwikkelingsorganisaties. Tegelijkertijd heeft Oikos altijd gewerkt met en voor mensen met idealen voor de samenleving, die daarbij hun eigen verantwoordelijkheid nemen (rond eerlijke handel, schuldkwijtschelding, eerlijke belastingen, schone energie). Oikos richt zich van oudsher op overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Oikos heeft daarom de rol van *makelaar* en *facilitator* van de ontmoeting, verbinding en samenwerking tussen deze verschillende partijen.

Vanwege de complexiteit van de wereld was, is en blijft Oikos er van overtuigd dat we de kracht van *al* deze spelers nodig hebben, ieder in zijn/haar specialiteit en vanuit een eigen achtergrond en invalshoek. Iedere speler stelt daarbij andere waarden centraal. Dat alles vereist samenwerken, luisteren, transparantie, duidelijkheid, ruimte geven en afstemmen. Aan het versterken *daarvan* wil Oikos een bijdrage leveren, toegespitst op een beperkt aantal actuele maatschappelijke vragen. Oikos concentreert zich daarbij op de rol die waarden, religie en levensbeschouwing hierbij spelen en op de creatieve omgang met dilemma's, conflicten en spanningen die dat met zich meebrengt.

Oikos trekt daarmee een sterke lijn uit het verleden door naar de toekomst, met meer focus. Oikos stelt zich daarbij zelf ook op als open, verbindende, sociaal ondernemende partner; als makelaar tussen theorie, levensbeschouwing en praktijk, tussen kennisinstellingen, bewegingen, vrijwilligers en professionals, tussen overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Zo geeft Oikos een eigentijdse invulling aan haar verbondenheid met de brede, oecumenische christelijke traditie, met haar accent op 'eenheid in verscheidenheid', menselijke waardigheid, het gemeenschappelijk goede, solidariteit, rechtvaardigheid, vrede, duurzaamheid en participatie.

Het beleidsplan is op 14 maart 2016 vastgesteld door het Algemeen Bestuur van de stichting Oikos. Deze webversie is geredigeerd.

David Renkema / Christiaan Hogenhuis

Context

Nederland is een van de meest veilige, vreedzame en welvarende landen van de wereld. Dat dankt het o.a. aan een gunstige geografische positie en aan een pragmatische en open politieke opstelling en mentaliteit. Die openheid brengt echter ook met zich mee dat allerlei ontwikkelingen die door veel mensen als bedreigingen worden gezien niet aan Nederland voorbij gaan, van vluchtelingenstromen en klimaatverstoring tot economische instabiliteit en terrorisme; is het niet daadwerkelijk, dan is het wel via beelden in de media. Nederland is daardoor direct of indirect partij in oorlogen en de scheve internationale verdeling van welvaart. Die verhoudingen en ontwikkelingen en de onderliggende conflicten, spanningen en ongelijkheden tekenen zich ook in Nederland zelf af. De openheid van Nederland en de Nederlanders staat daardoor onder druk. Daarnaast heeft Nederland van doen met de gevolgen van klimaatverstoring; ook Nederland kent verschillen in inkomens en vermogen; ook de Nederlandse krijgsmacht is betrokken bij militaire conflicten en ook Nederlanders kiezen partij in die oorlogen; ook Nederland is toevluchtsoord voor vluchtelingen en migranten; ook Nederland loopt het risico op een terroristische aanslag.

In de omgang met deze vragen spelen verschillende waarden een rol, soms als consensus voor gemeenschappelijk handelen, vaker als bron van conflicten, spanningen en dilemma's en soms in hun diversiteit juist als bron van creativiteit. Daarmee ligt ook de vraag naar identiteit op tafel, in al haar gelaagdheid (sociaal, economisch, cultureel, etnisch, religieus etc.).

De geschetste ontwikkelingen vormen één kant van de medaille. De andere kant bestaat uit al die initiatieven om de oorzaken weg te nemen (voorzorg) en de gevolgen te verzachten (nazorg).

Traditioneel kreeg die inzet vooral vorm in het optreden van overheden, semioverheidsinstellingen, bedrijven en maatschappelijke organisaties, inclusief kerken. Veel van die instellingen en activiteiten komen echter voort uit het initiatief van geëngageerde individuen.

Die activiteit 'van onderop', zoals we het nu zouden noemen, is de laatste jaren bepaald niet minder geworden, maar wel veranderd. De samenleving bruist van het duurzame en zorgzame initiatief. Talloze mensen ondernemen zelf pogingen om de grote vragen aan te pakken, soms nog steeds vanuit en in relatie tot de traditionele maatschappelijke organisaties, maar vaak ook daarnaast, er buitenom en soms zelfs er tegenover; soms als vrijwilliger, maar steeds vaker ook als zzp-er of (sociaal) ondernemer. We spreken in dit verband wel van de 'energieke samenleving' en de 'doe-democratie'. De overheid zet er in zekere zin op in onder de noemer van de participatiesamenleving.

Die opkomst van de 'energieke samenleving' komt in de eerste plaats voort uit een positief gevoel van 'wij kunnen wat doen; dus we moeten wat doen'. Het komt ook voort uit veranderende ideeën over leiderschap, bestuur en organisatie. Dat heeft te maken met een toenemend besef van de enorme complexiteit van de wereld die zich niet vanuit één punt laat hanteren. Het komt echter ook voort uit gebrek aan vertrouwen in de bestaande instituties van politiek, markt en maatschappelijke organisaties. Het vertrouwen in het vermogen van de politiek (plaatselijk, landelijk en internationaal) om de grote vragen op te pakken lijkt af te nemen. Een deel van de bevolking uit dat op straat, in het stembokje en zelfs in het parlement. Rondom de genoemde grote vragen ontstaat daardoor deels apathie en berusting, maar ook polarisatie, waarbij het 'zwijgende centrum' onder druk staat om te kiezen. Tegelijk is er in een deel van de samenleving twijfel bij een al te grote rol voor de markt in het

aanpakken van grote maatschappelijke vragen. En de traditionele maatschappelijke organisaties ziet men vaak – terecht of onterecht – als te stroperig, traag, inefficiënt of zelfs ronduit achterhaald.

Ook hier spelen allerlei waarden impliciet en ook expliciet een rol, inclusief onderlinge verschillen en geschillen. Achter die inzet gaat een breed scala aan drijfveren, waarden en verlangens schuil, onlosmakelijk verbonden met de participatie van mensen en hun gemeenschappen bij hun inzet voor de *common good*.

Oikos

Oikos onderkent de grote rol van de diepere drijfveren, verlangens en waarden. Het gaat niet alleen om een analyse van de 'kale feiten' en het zakelijk en daadkrachtig treffen van maatregelen, het gaat ook om het onder ogen zien van de achterliggende waarden in relatie tot religie, levensbeschouwing en wereldbeelden en de invloed daarvan. De omgang met verscheidenheid (diversiteit, conflict) rond kwesties met een mondiale dimensie waar de toekomst in het geding is, is één van de grote uitdagingen van deze tijd.

Een wereld waarin mensen zich in alle verscheidenheid inzetten voor menselijke waardigheid en een leefbare aarde (zie kader Waarden). Deze woorden vertolken het leidmotief van Oikos. Oikos houdt vast aan deze droom midden in een wereld van klimaatverstoring, mensen op drift en schendingen van mensenrechten. Oikos ziet naast alle onverschilligheid en wanhoop ook praktische initiatieven die getuigen van vertrouwen dat een eerlijke en leefbare wereld mogelijk is.

Waarden

In het werk van Oikos staat een aantal waarden centraal:

- Gerechtigheid – alle mensen komen tot hun recht
- Duurzaamheid – de wereld als huis voor alle leven, nu en later
- Gemeenschapskracht – basis voor samenwerking en vernieuwing
- Verscheidenheid – diversiteit als bron van veerkracht
- Vreedzaam strijden – effectief omgaan met spanningen en dilemma's

Het zijn deze drijfveren en verlangens, geschillen en verschillen die Oikos productief wil maken, toegespitst op een beperkt aantal actuele maatschappelijke vragen. Oikos kiest daarbij op basis van haar geschiedenis en opgebouwde expertise op dit moment vooral voor die van de *overgang naar een rechtvaardige en duurzame economie* (in aansluiting op de *sustainable development goals* en inclusief de omgang met *belastingen*), *klimaatverandering* en de omgang met *vluchtelingen*, *migratie*, *integratie en conflict* (zie kader Focus). Uiteraard kan die focus in de loop der jaren verschuiven.

Focus

- *Het kan anders* heeft voor Oikos betrekking op maatschappelijke kwesties waarbij de toekomst in het geding is. Voorbeelden zijn welvaartsverschillen, klimaatverstoring, terrorisme en migratie. Deze mondiale kwesties manifesteren zich ook in Nederland.
- *Het kan anders* getuigt van diepe drijfveren, sterke verlangens en waardenbesef. Deze komen tot uitdrukking in een praktische spiritualiteit, in gemeenschappen, in wereldbeelden en religie, al dan niet geïnstitutionaliseerd.
- *Het kan anders* verwijst tenslotte naar verschillen, dilemma's en spanningen, zowel interreligieus, intra-religieus en religieus-seculier, die zich voordoen rond maatschappelijke kwesties.

Deze drie lijnen vormen niet drie afzonderlijke werkvelden. Het is de combinatie van deze lijnen die het werkveld van Oikos afbakent. Centraal staat de vraag hoe mensen in Nederland met hart en ziel, hoofd en handen antwoorden zoeken op die grote vragen, gegeven de (onderlinge) verscheidenheid. Voor de komende jaren concentreert Oikos zich, in het verlengde van haar recente ervaring, op de *overgang naar een rechtvaardige en duurzame economie* (in aansluiting op de *sustainable development goals* en inclusief de omgang met *belastingen*), *klimaatverandering* en de omgang met *vluchtelingen, migratie, integratie en conflict*.

Oikos verbindt de bovenstaande grote woorden en waarden met praktische en concrete samenwerking met bestaande en nieuwe partnerorganisaties. Dat geschiedt in de vorm van partnerschappen (gezamenlijke activiteiten onder beider naam) en opdrachten. Steeds luistert Oikos daarbij binnen het afgebakende werkveld goed naar waar en bij wie zich welke dringende vragen en wensen voordoen waar Oikos iets in kan betekenen.

Oikos stelt zich daarbij zelf op als open, verbindende, sociaal ondernemende partner, als *makelaar* tussen theorie, levensbeschouwing en praktijk, tussen onderzoekers, vrijwilligers en professionals, tussen overheden, kennisinstellingen, bewegingen, kerken, maatschappelijke organisaties en bedrijven (zie kader Positionering).

Positionering

- *Oecumene*: Met deze focus draagt Oikos actief bij aan de christelijke en oecumenische traditie. Eigen aan deze traditie is een actieve en open houding naar andere religieuze en niet-religieuze tradities en aandacht voor menselijke waardigheid, het gemeenschappelijk goede, solidariteit, rechtvaardigheid, duurzaamheid en participatie.
- *Burgers en bewegingen*: Oikos profileert zich als een eigentijdse maatschappelijke organisatie die inspeelt op de steeds meer zelfbewuste rol van burgers en bewegingen, al dan niet in het verband van organisaties, bedrijven en overheden.
- *Makelaar tussen theorie en praktijk*: Voor de aanpak van maatschappelijke kwesties is academische kennis onontbeerlijk. Omgekeerd beschikken de initiatieven van burgers en bewegingen ook over eigen expertise. Oikos ontwikkelt zich daarom tot makelaar tussen academie en praktijk rond maatschappelijke vragen en de levensbeschouwelijke dimensies daarvan.

Vanuit deze positie en op basis van de gesignaleerde vragen en wensen brengt Oikos partijen rond relevante kwesties bij elkaar in *communities of practice* die zich opstellen als communities of change (1), begeleidt Oikos processen van reflectie, uitwisseling, visie- en ideeënvorming en samenwerking daarin (2), doet Oikos toegepast onderzoek (3), geeft Oikos adviezen (4). Daarbij werkt Oikos samen met een dynamisch netwerk van wetenschappers en trainers (zie kader Werkwijze). Zo presenteert Oikos zich als levensbeschouwelijk expertiseknooppunt voor maatschappelijke kwesties waarbij de toekomst in het geding is.

Werkwijze

- *Gedreven en open gesprek*: Oikos wordt gedreven door een verlangen naar een leefbare wereld voor iedereen en door een specifieke set van waarden, maar brengt die altijd in een open gesprek met partners in.
- *Onderzoeken en improviseren*: Oikos wil al doende en al onderzoekend een beeld van een leefbare samenleving ontwikkelen, samen met partners uit onderzoek en praktijk.
- *Waarderen en verbinden*: Oikos begint bij de kracht van wat er is en brengt dat bij elkaar in productieve nieuwe constellaties.
- *Communities of change*: Oikos zet zich met anderen in voor daadwerkelijke veranderingen die vaak een langduriger inzet vergen en blijft niet staan bij vrijblijvende en eenmalige activiteiten.
- *Sociaal-ondernemen*: Oikos ontwikkelt zich tot een sociaal-ondernemende organisatie die vraag- en klantgerichtheid koppelt aan maatschappelijke relevantie en impact. Daarbij past dat de financiering van Oikos kan komen van kerken, fondsen en betaalde dienstverlening aan maatschappelijke organisaties, overheden en bedrijven.

Strategische doelen

A. Oikos maakt de verscheidenheid in waarden, levensbeschouwing en religie productief met het oog op een rechtvaardige (eerlijke) en duurzame (leefbare) samenleving

Subdoelen:

- a. Oikos is eind 2017 betrokken bij een viertal *communities of change* in de 'energieke samenleving' die zich in relatie tot de *sustainable development goals* inzetten voor de overgang naar een eerlijke en leefbare samenleving en faciliteert deze.
- b. Eind 2017 is er mede door Oikos een in de praktijk getoetste methodiek om in de Nederlandse samenleving rond vluchtelingen en migratie het 'zwijgende centrum' te doen participeren in het gepolariseerde debat.
- c. Oikos betreft religie, levensbeschouwing en waarden (identiteit) bij (gekozen prioritaire) grote maatschappelijke kwesties en brengt dit in beeld en onder de aandacht.

B. Oikos brengt de opgedane inzichten en ervaringen actief in bij de kerken, (inter-)kerkelijke organisaties en christelijk-sociale organisaties, aansluitend bij hun eigen agenda, en draagt zodoende bij aan de wijzen waarop de kerken zich bewegen in de samenleving

Oikos geeft hiermee gestalte aan de relatie met de constituerende organisaties. Tevens zoekt Oikos actief naar de verbreding van de samenwerking met organisaties uit andere religieuze en levensbeschouwelijke tradities.

C. Oikos ondersteunt verwante initiatieven die werken onder eigen (merk)naam en onder eigen verantwoordelijkheid (host-functie)

Oikos verleent diensten aan verwante initiatieven, organisaties en/of samenwerkingsverbanden. Tegelijkertijd heeft deze dienstverlening als mogelijk effect dat Oikos toegang houdt of krijgt tot netwerken en de daar presente kennis, methoden en ideeën.

Randvoorwaarden

Oikos is een krachtige, lerende, flexibele en sociaal-ondernemende organisatie, zowel in financiële als in organisatorische termen

De toekomstbestendigheid van Oikos heeft verschillende componenten:

- Netwerk onder veranderingsgezinde initiatieven, universiteiten & hogescholen en fondsen.
- Financiële exploitatie en wijze van financiering.
- Omvang en samenstelling van de werkorganisatie.